

Petra ANTONOVÁ, *Obraz ženy a jejího světa optikou pohřebních kázání v měšťanském prostředí raného novověku*, České Budějovice 2010 (= diplomová práce Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), 192 s.

Posudek vedoucího diplomové práce

Jedním z klíčových témat antropologicky a rovněž sociálně orientovaného dějepisu, jež se prosadily v posledních desetiletích, je bezesporu problematika smrti a umírání. Tomuto konstatování odpovídá množství prací, jež byly zmíněnému tématu z různých úhlů pohledu a za použití rozmanitých metod věnovány, ale podporuje ho rovněž velmi široké spektrum písemných, ikonografických a dalších pramenů, které vypovídají o vnímání, představách nebo přímo na smrt. Z nabízených heuristických a metodických východisek si Petra Antonová zvolila tematiku pohřebních kázání pronášených na počátku 17. století nad měšťankami českých měst a posléze vydaných tiskem. Na začátku její cesty k předkládané diplomové práci tak stál *Knihopis českých a slovenských tisků*, v němž se jí podařilo nalézt celkem deset česky tištěných „ženských“ kázání, které nejprve přepsala – výsledkem se stala edice pramenů otištěná na s. 87-192 její kvalifikační práce – a následně se pokusila o jejich interpretaci.

Diplomovou práci si Petra Antonová rozvrhla do tří kapitol. V první z nich se nejprve, jak bývá obvyklé, zabývala literaturou věnovanou tematice smrti. Pokud se zmínila o dílech zahraničních historiků (např. Philippa Ariese, Jeana Delumeaua, Jaquese le Goffa, Jean-Claude Schmitta či Norberta Ohlera), vycházela výhradně z jejich překladů do češtiny. Zbytečně stručná byla v případě české historické produkce. Podrobněji se oproti tomu rozepsala o literatuře věnující pozornost pohřebním kázáním – kromě dnes již klasických prací německého badatele Rudolfa Lenze, starších českých výzkumů literárních historiků Josefa Vašici a Václava Černého nebo zmínek kulturního historika Zikmunda Wintera se soustředila na inspirační práce Miloše Sládka a zejména na nejnovější monografii věnovanou této problematice z pera Radmily Pavlíčkové. Především oba naposledy zmínění autoři poskytli sl. Antonové nezbytnou metodickou oporu při hledání odpovědi na otázky, jež si položila na dalších stránkách své kvalifikační práce.

Druhou kapitolu věnovanou homiletice jako specifickému literárnímu útvaru otevřela zamyslením nad charakterem měšťanského prostředí, k němuž se vztahovaly studované prameny. Zajímavější než tyto kompilativně pojaté pasáže, jež navíc s tématem předkládané práce souvisí jen velmi volně, jsou naopak postřehy o možných důvodech, jež na počátku 17. věku vedly měšťany k financování tisku homiletik. Z možných důvodů se diplomantce ve studovaných

pramenech podařilo identifikovat snahu o uchování rodinné (či rodové) paměti. Kromě obecných zmínek o tom, že tisky byly vydávány „*pro budoucí potomky*“, šlo rovněž o stručné připomínky předků zemřelých žen. V další části poté věnovala pozornost obsahové struktuře tiskem vydaných pohřebních kázání. Této problematice předeslala výklad o vývoji obsahové naplně homiletik, jež se v konfesijním věku proměňovala v závislosti na vyznání zemřelého i duchovního (rozdíly v pojetí očistce doložila na zkoumaných pramenech). Za cenné na následujícím výkladu považuji zdařilé propojení teoretických poznatků o funkci jednotlivých částí homiletik – úvodu, dedikace, epicedia, laudatia, lamentatia, consolatia, výkladu, citátech, questiích, personaliích a vale – s vlastními zkoumanými prameny, které v těchto pasážích hojně citovala. Pomocí této metody se sl. Antonové podařilo prokázat, že zkoumaná „ženská“ kázání vzniklá navíc v poměrně krátkém časovém období byla utvářena sice různými duchovními, ale podle velmi podobného vzorce (shrnujícím způsobem na s. 70).

Poslední třetí kapitolu diplomantka věnovala hledání odpovědi na otázku, jaký obraz ženy vytvářely zkoumané prameny. Správně si přitom uvědomila, že šlo o obraz ideální, který měl sloužit k zanechání paměti na zemřelou ženu a současně působit na přítomné posluchače a posluchačky. Kázání tak bylo možné číst – resp. nejprve poslouchat – jako určitý druh normy, která – patrně ve shodě se soudobými *ars vivendi* – předkládala ideál správného křesťana/křesťanky a dobrého života. Na prvním místě proto musely být zmíněny náboženská horlivost a církevní aktivita, jež se ve zkoumaných pramenech často a v různých souvislostech objevovaly. K dalších vlastnostem, jež se sl. Antonové podařilo identifikovat, náležela soustrast s potřebnými, naplnění role matky-manželky nebo podíl na chodu domácnosti (vyzdvihovaná šetrnost a „*rozšafnost*“). Další ideální vlastnosti se týkaly vztahu zesnulé ženy k přátelům a sousedům i poměru k vlastním potomkům; „dětský“ motiv se objevoval zejména v případech, kdy dítě zemřelo spolu s matkou při porodu nebo krátce o něm. V souvislosti s problematikou *ars moriendi* se diplomantka věnovala také reflexi umírání a přípravy na smrt ve zkoumaných pramenech stejně jako smrti samotné, prvotnímu hříchu, tematizaci Boha a boží vůle či protikladům pozemského a nebeského světa. Na závěr se ještě dostalo pozornosti (odmítanému) smutku a nemoci, jež hrála klíčovou roli v jednom ze zkoumaných kázání.

Přestože diplomantka ve shodě s poznatky dosavadní literatury prokázala, že homiletika byla vytvářena podle prakticky jednotných vzorů, nebránilo to jejich autorům naplnit tuto osnovu obsahem, který přináší zajímavé poznatky o reflexi smrti a umírání v měšťanském prostředí sklonku 16. a počátku 17. věku, stejně jako o tom, jakým způsobem a prostředky byla utvářena paměť na zemřelé měšťanky či jaké součásti měl ideální obraz ženy v uvedeném období. Vcelku kultivovaný výklad kazí pouze některé ne zcela jasné formulace, chyby v citá-

tech ze zkoumaných pramenů a bohužel i jazykové prohřešky, zejména chyby v interpunkci a pravopisné chyby. Získané poznatky o obrazu ženy mohla diplomantka na větší ploše porovnat se závěry prací věnovaných „ženské“ literatuře raného novověku.

Diplomovou práci Petry Antonové hodnotím jako zajímavý příspěvek k výzkumu raně novověkých měst, na jejichž obyvatelky se pokusila podívat optikou dosud opomíjeného pramene. Práci doporučuji k obhajobě, ale vzhledem k naznačeným nedostatkům ji hodnotím již jako **velmi dobrou**.

Jindřichův Hradec, 24. srpen 2010

Doc. PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.